

sygnatura akt II C 270/18

UZASADNIENIE (wyroku częściowego)

W piśmie z 17 maja 2017 roku, wniesionym do Sądu Rejonowego dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi, w sprawie toczącej się z wniosku E. F. z udziałem S. K. o podział majątku i dział spadku, E. F. wniosła, między innymi, o stwierdzenie nieważności oświadczenia woli złożonego przez spadkodawcę - jej ojca - R. K. w umowie darowizny zarejestrowanej w Rep (...) z dnia 6 maja 2009 roku oraz stwierdzenie nieważności umowy darowizny z dnia 23 września 1994 roku zarejestrowanej w Rep (...) przenoszącej na A. L. (1) własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego nr (...) położonego w Ł. przy ul. (...). W uzasadnieniu żądań powódka wskazała, że w czasie zawierania powyższych umów R. K. znajdował się w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Przyczyną tego stanu rzeczy był przebyty udar, po którym wymagał stałej opieki i nie mógł prowadzić samodzielnie swoich spraw. Powódka podała, że darczyńca był wielokrotnie hospitalizowany z powodu uszkodzenia mózgu, licznych omdleń i zapaść. Rzeczywistą wolą R. K., wedle stanowiska E. F., było przekazanie nieruchomości jej jako córce, jednakże z względu stan zdrowia i całkowitą zależność od swojej żony, R. K. obdarował pozwaną A. L. (2) (dawniej L.), czyli pasierbicę.

(pismo z dn. 17.05.2017 r. - k. 4- 7)

Postanowieniem z dnia 6 października 2017 roku Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi, ze względu na to, że spór nie dotyczył grona spadkobierców, wyłączył wyżej wymienione żądania z toczącej się sprawy o podział majątku i dział spadku po R. K., a postanowieniem z dnia 1 grudnia 2017 roku stwierdził swoją niewłaściwość rzeczową i przekazał sprawę o ustalenie nieważności umów do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Łodzi.

(postanowienie SR z dn. 6.10.2017 r. - k. 3, postanowienie o przekazaniu z dn. 1.12.2017 r. - k. 7)

Postanowieniem z dnia 13 marca 2018 roku Sąd Okręgowy w Łodzi zwolnił powódkę od kosztów sądowych w całości.

(postanowienie z dn. 13.03.2018 r. - k. 70)

W piśmie procesowym z 24 maja 2018 roku E. F. podtrzymała żądanie wnosząc o stwierdzenie nieważności oświadczenia woli złożonego przez R. K. w umowie darowizny z dnia 6 maja 2009 roku dotyczącej przeniesienia własności nieruchomości położonej w Ł. przy ul. (...) oraz stwierdzenie nieważności w całości umowy darowizny z dnia 23 września 1994 roku przenoszącej na A. L. (1) (obecnie L.) spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego nr (...) położonego w Ł. przy ul. (...). W uzasadnieniu powódka wskazała, że w ma interes prawny w ustaleniu prawa, a sama możliwość wytoczenia powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym nie oznacza braku interesu w powództwie o ustalenie. W dalszych pismach procesowych strona powodowa podtrzymała swoje stanowisko, powołując dla poparcia argumentacji orzecznictwo (wyrok SN z 20.10.2011 r IV CSK 13/11,lex 1111005) wskazujące, że podstawą wpisu w księdze wieczystej usuwającego niezgodność może być wyrok ustalający nieważność umowy na podstawie art. 189 k.p.c. w zw. z art. 58 k.c., którym to wyrokiem sąd wieczystoksięgowy jest związany.

(pismo procesowe powódki z dn. 24.05.2018 r. - k. 83-85, pismo procesowe powódki z dn. 16.08.2018 r. - k. 111 - 113)

W odpowiedzi na pozew A. L. (2) wniosła o oddalenie powództwa w całości z uwagi na brak interesu prawnego w ustaleniu nieważności kwestionowanych umów. Pozwana wskazała ponadto, że R. K. podejmował decyzje w zakresie dysponowania swoim majątkiem świadomie i swobodnie. Wprawdzie, co przyznała, w 2000 roku stan zdrowia darczyńcy pogorszył się, jednak nie miało to wpływu na jego stan psychiczny.

(odpowiedź na pozew - k. 114-119)

Sąd Okręgowy ustalił, w zakresie żądania dotyczącego umowy z 2009 roku, następujący stan faktyczny :

W dniu 5 czerwca 2009 roku (5.06.2009, a nie jak błędnie podaje pełnomocnik powódki 6.05.2009 roku) R. K. oraz jego małżonka S. K., na mocy umowy darowizny przenieśli, na A. L. (2) nieruchomości zabudowaną budynkiem mieszkalnym położoną w Ł. przy ul. (...) (ul. (...)). W zamian za to A. L. (2) zobowiązała się przyjąć darczyńców jako domowników, zapewnić im opiekę i przeprowadzić remont budynku

(umowa darowizny z dn. 5.06.2009 r. Rep (...) – k. 122- 127)

Dla opisanej wyżej nieruchomości prowadzona jest księga wieczysta numer (...). Jako właściciel wpisana jest w księdze pozwana A. L. (2).

(bezsporne, odpis księgi wieczystej – k. 48-50)

Powyzszy stan faktyczny, w zasadzie niesporny został ustalony o powołane wyżej dowody z dokumentów urzędowych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo zostało oddalone z powodu braku interesu prawnego powódki w ustaleniu.

Podstawę prawną zgłoszonego przez stronę powodową żądania stanowi art. 189 k.p.c., mający charakter przepisu materialnoprawnego. Zgodnie z jego brzmieniem, powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Powództwo o ustalenie stosunku prawnego lub prawa może być uwzględnione tylko wtedy, gdy są spełnione łącznie dwie przesłanki. Po pierwsze, interes prawny. Przesłanka ta warunkuje określony skutek powództwa, decydując o dopuszczalności badania i ustalania prawdziwości twierdzeń powoda. Po drugie, wykazanie prawdziwości twierdzeń powoda o tym, iż dany stosunek prawny lub prawo rzeczywiście istnieje. Wykazanie powyższej przesłanki decyduje o kwestii zasadności powództwa (powyższe rozróżnienie przesłanek potwierdza również orzecznictwo Sądu Najwyższego: m.in. wyrok SN z dn. 27 czerwca 2001 r. II CKN 898/00).

W świetle art. 189 k.p.c. interes prawny rozumienie się jako potrzebę prawną powoda, wynikającą z sytuacji prawnej, w jakiej się on znajduje. W przypadku ustalania praw czy stosunków prawnych interes prawny występuje, gdy istnieje niepewność tego prawa lub stosunku prawnego zarówno z przyczyn faktycznych, jak i prawnych. (tak również: M. Jędrzejewska [w:] Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t.1, pod red. T. Erecińskiego W-wa 2004 r., s. 404; B. Czech [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t.1, pod red. K. Piseckiego W-wa 2002 r., s. 642 – 644).

W utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz doktrynie przyjmuje się, że interes prawny nie zachodzi z reguły, gdy zainteresowany może na innej drodze osiągnąć w pełni ochronę swoich praw (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1997 r., II CKN 201/97, M. Prawniczy 1998/2/3, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 1998 r., II CKN 572/97, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2000 r. II CKN 750/99 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2001 r., I PKN 333/00, Prok. i Pr. 2002/2/43). Chodzi o to, by powództwo o ustalenie było środkiem jedynie skutecznie uchylającym niepewność, a nie jedynie „półśrodkiem”.

W rozpoznawanej sprawie, rozstrzygniętej wyrokiem częściowym, powódka domagała się ustalenia, że umowa darowizny nieruchomości położonej w Ł. przy ul. (...) była nieważna. W uzasadnieniu podniosła, że ma interes prawny w usunięciu niepewności stanu prawnego w zakresie własności nieruchomości będącej przedmiotem tej umowy. Zobowiązana przez Sąd do wskazania na czym polega interes prawny w ustaleniu, powódka, reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika, podtrzymała swoje stanowisko powołując się na orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2011 roku w sprawie IV CSK 13/11, w którym postawiono tezę, że podstawą wpisu w księdze wieczystej usuwającego niezgodność może być wyrok ustalający nieważność umowy.

Sąd rozpoznający niniejszą sprawę zaprezentowanego poglądu nie podziela. Wbrew zapatrywaniom przedstawionym przez powódkę w oparciu o powołany judykant – sąd wieczystoksięgowy nie może na podstawie wyroku ustalającego

nieważność czynności prawnej dokonać wykreślenia pozwanej z pozostawieniem wpisu poprzedniego właściciela o ile stan taki byłby zgodny ze stanem rzeczywistym. Sąd wieczystoksięgowy nie ma kognicji do badania zgodności poprzedniego wpisu ze stanem rzeczywistym. Jednakże, zakładając nawet, że doszłoby do takiego wpisu – cel niniejszego postępowania nadal nie zostałby osiągnięty. Powódka dąży bowiem do ustalenia, że to ona – jako spadkobierca R. K. – jest właścicielką/współwłaścicielką spornej nieruchomości, tymczasem poprzedni wpis w dziale II jej nie uwzględnia.

W przekonaniu Sądu orzekającego w niniejszej sprawie, ustalenie negatywne, którego domaga się powódka, nie mogłoby zatem zastąpić orzeczenia wydanego w trybie art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1082 roku o księgach wieczystych i hipotece, które jest też szczególnym rodzajem ustalenia, tyle że pozytywnego – wskazującego kto winien w księdze być wpisany. Ustalenie zaś negatywne nie byłoby wystarczające do dokonania wpisu w dziale drugim księgi. Jak już wskazano, kognicja sądu wieczystoksięgowego jest bardzo ograniczona, a wpisy dokonywane są na podstawie właściwych dokumentów. Nie byłby dokumentem pozwalającym na wpisanie w dziale drugim właścicielki/właścicielek wyrok ustalający negatywnie, że umowa darowizny z dnia 5 czerwca 2009 roku jest nieważna. Sąd wieczystoksięgowy jest związany wyrokiem ustalającym w tym sensie, że na jego podstawie byłby uprawniony do wpisania w księdze wieczystej ostrzeżenia o niezgodności treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Kwestię istnienia interesu prawnego badać należy indywidualnie w każdej sprawie, biorąc pod uwagę konkretny stan faktyczny. Nie można bowiem a priori wykluczyć istnienia takiego interesu powoda nie znając okoliczności sprawy. Dlatego też, w sprawie niniejszej, zobowiązywano fachowego pełnomocnika powódki do sprecyzowania na czym on polega. Przyjąwszy stanowisko strony powodowej uznać należało, że interesu prawnego w ustaleniu będącym przedmiotem rozpatrywanego, konkretnego, żądania nie ma, mimo iż w orzecznictwie spotkać można przykłady uznania istnienia takiego interesu w sprawach podobnych. Bezsporne jest, że nieruchomość położona w Ł. przy ulicy (...) ma urzędową księgę wieczystą. Zatem w sytuacji, gdy powódka może żądać uzgodnienia treści księgi wieczystej (poprawniej – usunięcia niezgodności stanu ujawnionego w księdze z rzeczywistym stanem prawnym), nie ma interesu prawnego w żądaniu ustalenia stosunku prawnego lub praw, ustalenie w trybie art. 189 k.p.c. nie zmierzałoby bowiem definitywnie do zakładanego przez nią celu. Dysponując zatem środkami ochrony prawnej dalej idącymi w postaci powództwa z art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece, powódka nie ma interesu w ustaleniu istnienia prawa. Stanowisko powyższe znajduje także odzwierciedlenie w orzecznictwie – np. w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2011r. I CSK 351/10, w orzecznictwie dotyczącym problematyki reformy rolnej, a także licznych orzeczeniach sądów apelacyjnych (m.in. wyrok SA w Łodzi z dn. 4.09.2014 I ACa 1292/13, wyrok SA w Białymstoku z dn. 6.10.2017 r. I ACa 308/17, wyrok SA w Poznaniu z dn. 30.10.2012 r. I ACa 679/12, wyrok

SA w Szczecinie z dn. 15.02.2017 r. I ACa 609/16).

Dodatkowo wskazać należy, że interesu prawnego w ustaleniu z art. 198 k.p.c., słusznie upatruje się w sporze o własność nieruchomości czy prawa objętego księgą wieczystą, gdy stronami tego sporu są osoby inne niż wpisana (wedle żądającego błędnie) jako właściciel i osoba, którą uważa, że wpisana być powinna. Nie ma natomiast takiego interesu z pewnością, gdy stronami sporu o ustalenie są te same (jak w niniejszej sprawie) podmioty, które posiadają, odpowiednio czynną i bierną legitymację w ramach roszczenia z art. 10 ustawy o księgach wieczystych i hipotece.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie przepisu art. 98 k.p.c. kierując się zasadą odpowiedzialności za wynik procesu. Koszty wygrywającej proces pozwanej to koszt zastępstwa procesowego ustalonego zgodnie z przepisami § 2 pkt 7 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U.2016 poz. 1900 ze zm.) i stosownie do wartości przedmiotu sporu, przy uwzględnieniu

częściowego charakteru rozstrzygnięcia.